

Makroiqtisodiyot fani

Bajardi: Xusanova G.S

***Иқтисодий
тебранишлар ва
ИШСИЗЛИК***

РЕЖА

1. Иқтисодий даврлар ва иқтисодий тебранишларнинг сабаблари.
2. Ишсизлик тушунчаси ва ишсизлик даражасининг ўлчаниши.
3. Ишсизликнинг иқтисодий оқибатлари. Оукен қонуни.
4. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг келиб чиқиш сабаблари, намоён бўлиш шакллари ва ишсизлик даражасига таъсири.

1. Иқтисодий даврлар ва иқтисодий тебранишларнинг сабаблари.

Иқтисодий даврлар – мавсумий тебранишлар билан боғлиқ бўлмаган иқтисодий фаоллик даражасининг доимий тебранишлари

Иқтисодий даврларнинг фазалари:

Чўққи

Пасайиш

Энг паст нуқтаси (туб)

Жонланиш (кўтарилиш)

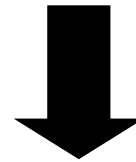
Иқтисодий фаолликнинг даражаси

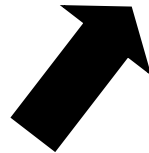
Иқтисодий даврда асосий макрокўрсаткичларнинг ўзгариши

Чўққи	Пасайиш	Энг паст нуқтаси (туб)	Жонланиш (кўтарилиш)
Тўла бандлик	Бандлик даражаси пасаяди	Бандлик даражаси энг паст нуқтагача етади	Бандлик даражаси ўсади (тўла бандлик даражасигача)
Ишлаб чиқаришдаги қувватлар тўлиқ ишлатилади	Ишлаб чиқариш даражаси пасаяди	Ишлаб чиқариш даражаси энг паст нуқтагача етади	Ишлаб чиқариш тўлиқ қувватлар даражасига етади
Нархлар ўсиши мумкин	Нархлар ўзгармайди ва фақатгина ишлаб чиқаришнинг кучли пасайишида нархлар ам пасайиши мумкин	Нархлар пасайиши мумкин (лекин стагфляция шароитида улар ўсиши мумкин)	Нархлар бир оз ўсиши мумкин
Иқтисодий фаолликнинг ўсиши тўхтатилади	Иқтисодий фаоллик пасаяди	Иқтисодий фаолликнинг даражаси энг паст нуқтагача етади	Иқтисодий фаолликнинг даражаси ўсади

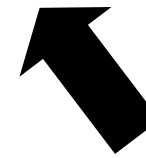
Иқтисодий даврларнинг сабаблари

Иқтисодий фаолликнинг ўзгариши

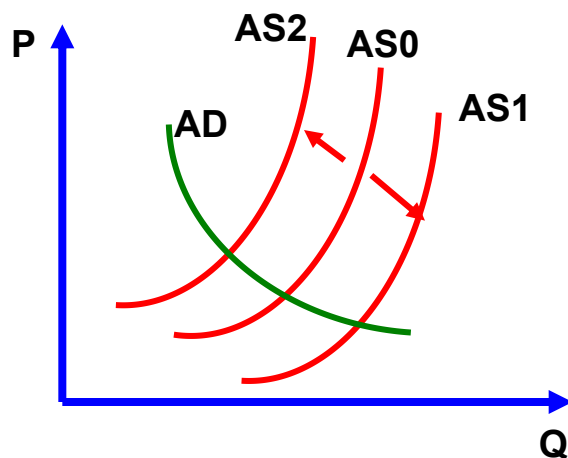

**Таклифнинг
структуравий ўзгариши**

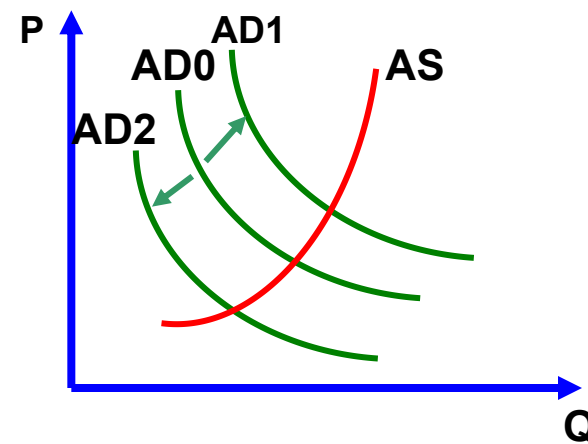

**Талабнинг структуравий
ўзгариши**

Иқтисодий фаолликнинг ўзгариши

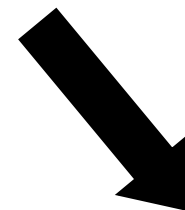
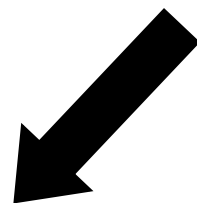

Таклифнинг ўсишига олиб келадиган унинг структуравий ўзгариши AS эгри чизиғини AS0 дан AS1 гача суради. Бу эса нархларнинг пасайишига ва ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсишига олиб келади. Таклифнинг камайишига олиб келадиган унинг структуравий ўзгариши AS эгри чизиғини AS0 дан AS2 гача суради. Бу нархларнинг ошишига ва ишлаб чиқаришнинг камайишига олиб келади.

Талабнинг структуравий ўзгариши унинг ўсишига олиб келади ва AD эгри чизиғини AD0 дан AD1 гача суради. Бу эса нархлар ва ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсишига олиб келади. Талабнинг камайишига олиб келадиган унинг структуравий ўзгариши AD эгри чизиғини AD0 дан AD2 гача суради. Бу нархлар ва ишлаб чиқаришнинг камайишига олиб келади.

Иқтисодий фаоллик ўзгаришининг сабаблари ва оқибатлари

Ташқи

Иқтисодиетдан ташқари бўлган ҳодисалар билан боғлиқ. Масалан, иқлимнинг ўзгариши, урушлар, давлат аралашуви, ёқилғи ресурсларга жаҳон нархларнинг ўзгариши, аҳолининг динамикаси, фантехника кашфиётлари.

Ички

Акселератор ва мультипликатор самараси ҳамда инвестициялар ва истеъмол ўзгариши билан боғлиқ

Иқтисодий фаоллик ўзгаришининг сабаблари ва оқибатлари.

Иқтисодий даврларнинг асосий ижтимоий-иқтисодий оқибатлари.

Иқтисодий фаоллик даражасининг ўзгариши ўз навбатида куйидагиларнинг ўзгаришига олиб келади:

- ишсизлик даражаси
- ишлаб чиқариш ҳажми
- инфляция даражаси
- аҳоли даромадлари даражаси.

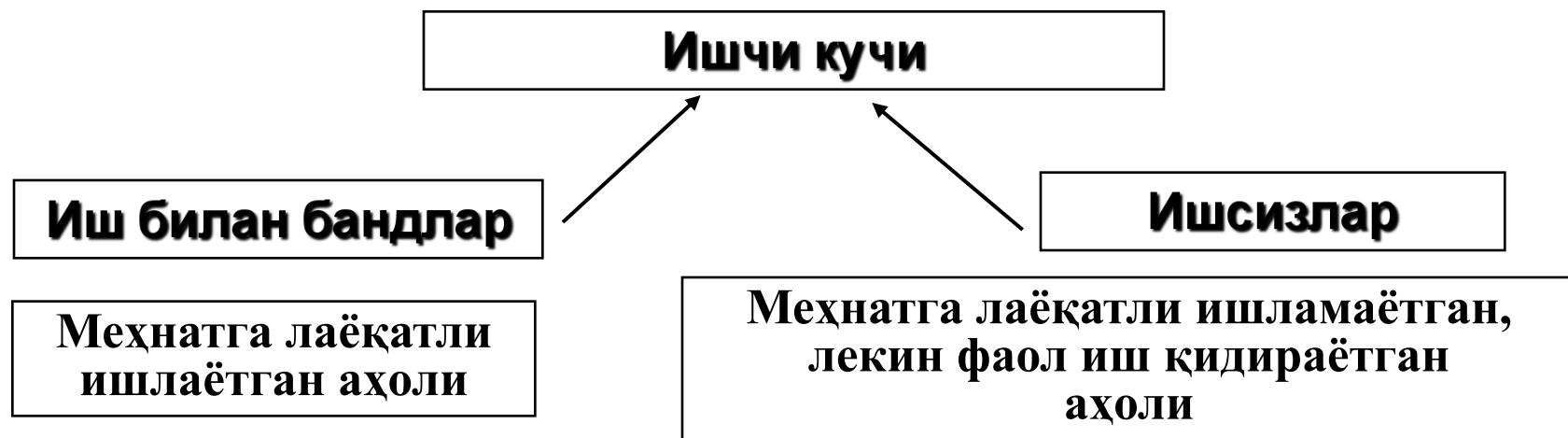

Иқтисодий даврларнинг кучли таъсири узок муддатли фойдаланиш учун товарларни ишлаб чиқарадиган тармоқларда билинади. Аксинча қисқа муддатли фойдаланиш учун товарларни ишлаб чиқарадиган тармоқларга иқтисодий даврларнинг таъсири кучсиз бўлади.

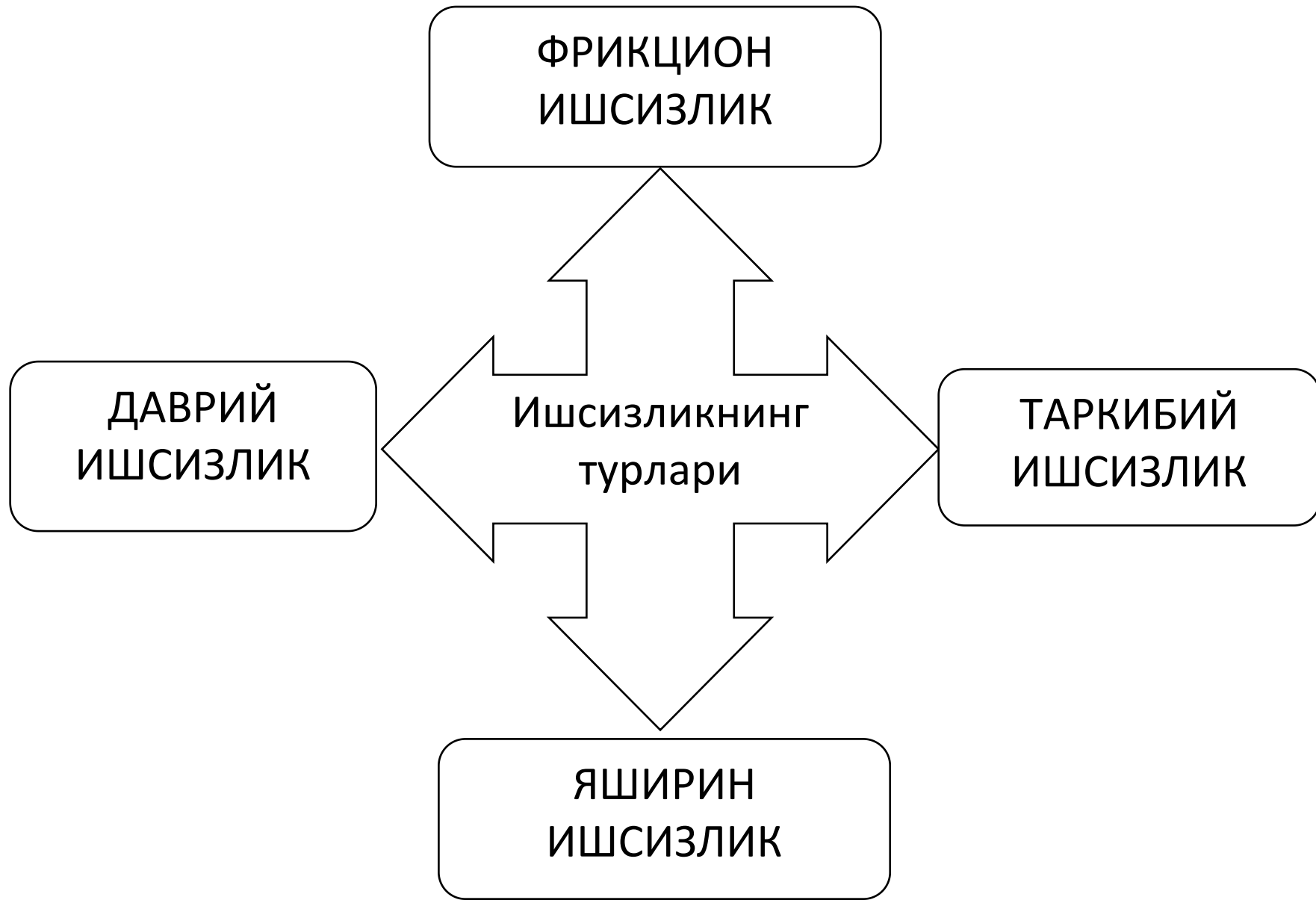
2. Ишсизлик тушунчаси ва ишсизлик даражасининг ўлчаниши

Ишсизлик – иқтисодиётда меҳнатга бўлган таклифининг унинг талабидан ортиқлиги

Ишчи кучи – Ишлаётган ва фаол иш қидираётган меҳнатга лаёқатли аҳолидир

Бозор иқтисодиети шароитида 100 % иш билан бандлигини таъминлаш мумкин эмас. “Тўла бандлик” тушунчаси маълум даражадаги ишсизликнинг бўлишига йўл қўяди ва бу ишсизликнинг даражаси нормал деб ҳисобланади (ишсизликнинг табиий даражаси).

Ишсизликнинг турлари

Фрикцион ишсизлик

Бу ишсизлик иш қидириш ёки кутиш билан боғлиқ. Бу ишсизлик тури меҳнат бозорининг самарасизлиги билан боғлиқ

Структуравий ишсизлик

Бу ишсизлик квалификацияни ўзгариши ёки ишчи кучининг миграцияси билан боғлиқ. Бу ишсизлик тури технология ёки талабнинг структуравий ўзгаришлари билан боғлиқ

Даврий ишсизлик

Бу ишсизлик жами талабнинг камайиши ва шунга мувофиқ иқтисодий фаолликнинг пасайиши билан боғлиқ.

Ишсизликнинг табиий даражаси (ЯИМнинг потенциал даражасига мувофиқ)

Иқтисодий ва бошқа сарф харажатларнинг пайдо бўлишига олиб келадиган ишсизлик

Ишсизлик даражаси

$$\text{Ишсизлик даражаси} = \frac{\text{Ишсизлар сони}}{\text{Ишчи куни}} * 100\%$$

Ишсизлик ҳақиқий даражаси табиий даражасидан камдан кам паст бўлади ва унга фақатгина фавқулотдаги вазиятларда қачонки талаб таклифдан анчага ошганда эришилади (масалан, уруш пайтида). Ишсизликнинг табиий даражаси доимий бўлмайди ва ҳар йили ўзгаради.

Ўзбекистонда расмий ишсизликнинг даражаси

Минг киши.

	2008 йил	2012 йил	2013 йил
Иқтисодий фаол аҳоли	8833,3	8924,1	9018,4
- эркаклар	4933,0	4979,9	5041,4
- аёллар	3900,3	3944,2	3977,0
Расмий ишсизлар	33,3	39,1	35,4
- эркаклар	12,0	12,9	13,5
- аёллар	21,3	26,2	21,9
Расмий ишсизлар (фоизда)	0,4	0,4	0,4
- эркаклар (фоизда)	0,2	0,3	0,3
- аёллар (фоизда)	0,5	0,7	0,6

Ишсизлик даражасини ҳисоблашда қуйидаги сабабларга кўра хатолар пайдо бўлиши мумкин:

ҚИСМАН БАНДЛИК

тўлиқсиз иш куни ёки иш ҳафта ишлаётган шахсларни иш билан бандлар сафида ҳисобга олиш;

МАВСУМИЙ БАНДЛИК

мавсумий ишларда ишлаётган шахсларни (ишлаётган пайтида) иш билан бандлар сафида ҳисобга олиш;

ИШ ТОПИШГА ИШОНЧНИ ИЎҚОТГАН ИШЧИЛАР СОНИ.

Ишлашни хоҳлаётган, лекин иш қидирмай қўйган шахслар ишчи кучи ҳисобига кирмайди, аммо аслида улар ишчи кучидир;

НОТЎҒРИ МАЪЛУМОТ

ишсизлик бўйича нафақа олиш учун иш қидирмай қўйган шахсларнинг иш қидираётганлиги тўғрисида маълумот беришлари (бундай шахслар ишчи кучига кирмаслиги керак, лекин аслида улар ҳисобга олинади);

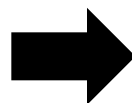
ЯШИРИН БАНДЛИК

яширин иқтисодиётда ишлаётганларни ишсизлар сафида ҳисобга олиш.

3. Ишсизликнинг иқтисодий оқибатлари. Оукен қонуни.

Агар ҳақиқий ишсизлик, ишсизликнинг табиий даражасидан ошса, ишламаётган ишчи кучи томонидан ишлаб чиқарилиши мумкин бўлган товар ва хизматларнинг потенциал ишлаб чиқариш ҳажми йўқотилади, ва бу йўқотиш ЯИМнинг узилиши ($Gap\ GNP$) дейилади:

$$Gap\ GNP = \frac{Y - Y^*}{Y^*}$$

бу ерда Y – ҳақиқий ЯИМ,
 Y^* - потенциал ЯИМ

Ишсизлик оқибатида
иқтисодий
йўқотишлар қандай
аниқланади?
Оукен қонуни орқали

$$\frac{Y - Y^*}{Y^*} = -\beta (u - u^*)$$

Бу ерда u - ҳақиқий ишсизлик даражаси,
 u^* - табиий ишсизлик даражаси,
 β - эмпирик коэффиценти

 Оукен қонуни ишсизлик даражасидаги ўзгаришни ишлаб чиқариш даражасидаги ўзгариш билан боғлайди: Агар ҳақиқий ишсизлик даражаси унинг табиий даражасидан 1%га ошса, ЯИМ ҳажмининг узилиши (орқада қолиши) $\beta\%$ ни ташкил этади.

Барча мавжуд ресурслардан тўлиқ фойдаланиш ёки ишсизликнинг табиий даражаси ҳолатида иқтисодиётда яратилиши мумкин бўлган маҳсулот ҳажмини иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш потенциали деб аталади.

Потенциал ЯИМ деганда мамлакатдаги ишлаб чиқариш ресурсларидан тўлиқ фойдаланилган шароитда мумкин бўлган ишлаб чиқариш ҳажми тушунилади.

Агар ишсизликнинг ҳақиқий даражаси унинг табиий даражасидан бир фоизга ошиб кетса, яъни даврий ишсизлик 1 фоизни ташкил этса миллий иқтисодиёт ЯИМни икки ярим фоизга (2,5%) кам яратади. ЯИМнинг пастроқ даражаси ўз навбатида, ишлаб чиқаришда қатнашувчилар даромадларининг нисбатан камроқ бўлишини ва иқтисодиётнинг келгуси тараққиётини инвестициялаш имкониятлари қисқаришини билдиради.

Бу конун ОУКЕН қонуни дейилади.

Оукен қонунини формулада қуйидагича тасвирлаш мумкин:

$$Y_{uz} = -2,5[u - u^*]$$

4. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг келиб чиқиш сабаблари, намоён бўлиш шакллари ва ишсизлик даражасига таъсири.

Юзага келган жаҳон молиявий -иқтисодий инқирози дунёдаги деярли барча ривожланган мамлакатларда макроиқтисодий берқарорликни келтириб чиқарди. «Бу инқироз Америка Қўшма Штатларида ипотекали кредитлаш тизимида рўй берган танглик ҳолатидан бошланди. Дастлаб АҚШ ипотека бозорларида намоён бўлган мазкур инқироз етарлича тўлов лаёқатига эга бўлмаган, қарзларни қайтариш қобилияти шубҳали бўлган қарздорларга ипотека кредитлари бериш амалиётининг жадаллашуви натижасида рўй берди.

Жаҳон молиявий-
иқтисодий
инқирозининг
намоён бўлиш
шакллари

Молиявий бозорларнинг беқарорлиги

Кредитларнинг қисқартирилиши ва
истеъмолнинг пасайиши

Ишлаб чиқариш ва экспортнинг қисқариши

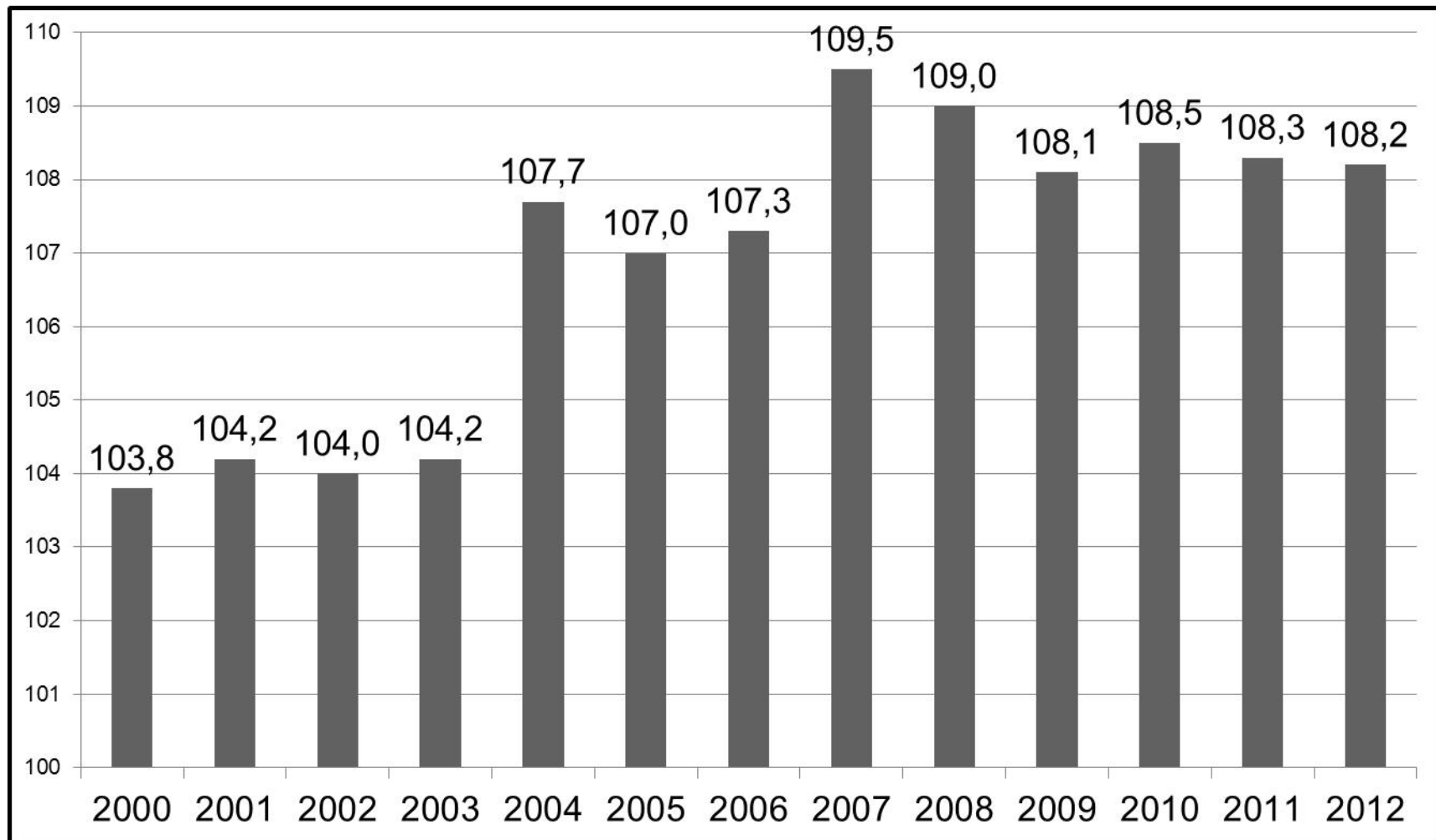
Ишсизликнинг ўсиши

МАЪЛУМОТ ЎРНИДА!

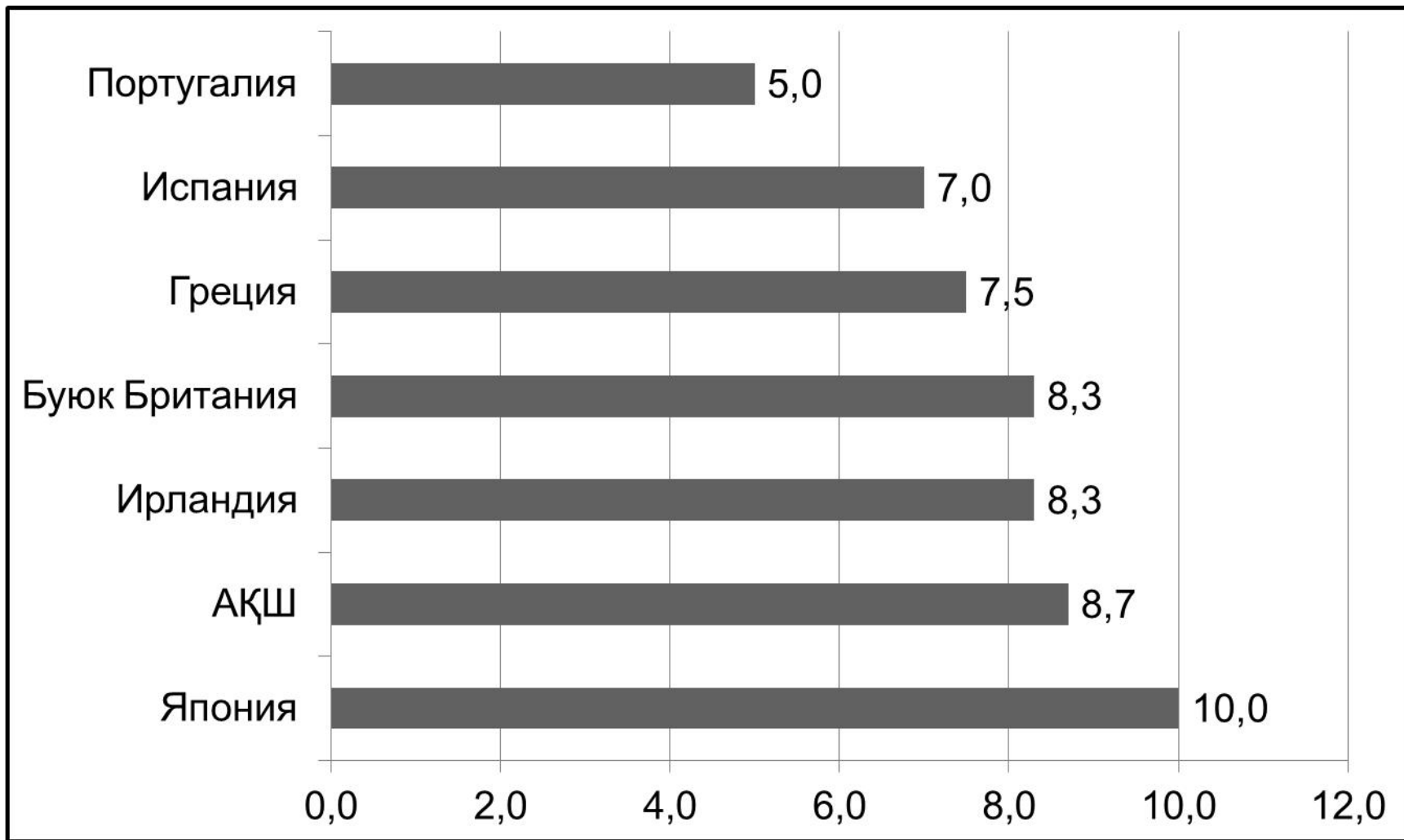
“Катта йигирмалик” гуруҳи (G-20) расман 1999 йилда глобал иқтисодиётдаги асосий муаммоларни муҳокама қилиш мақсадида ташкил этилган. Ушбу гуруҳ таркибига ялпи ички маҳсулоти ҳажми жаҳон ялпи ички маҳсулотнинг 90 фоизини ташкил этадиган куйидаги 20 та ривожланган ва ривожланаётган йирик давлат кирази: Аргентина, Австралия, Бразилия, Буюк Британия, Германия, Ҳиндистон, Индонезия, Италия, Канада, Мексика, Хитой, Россия, Саудия Арабистони, АҚШ, Туркия, Франция, ЖАР, Жанубий Корея, Япония, Европа Иттифоқи.

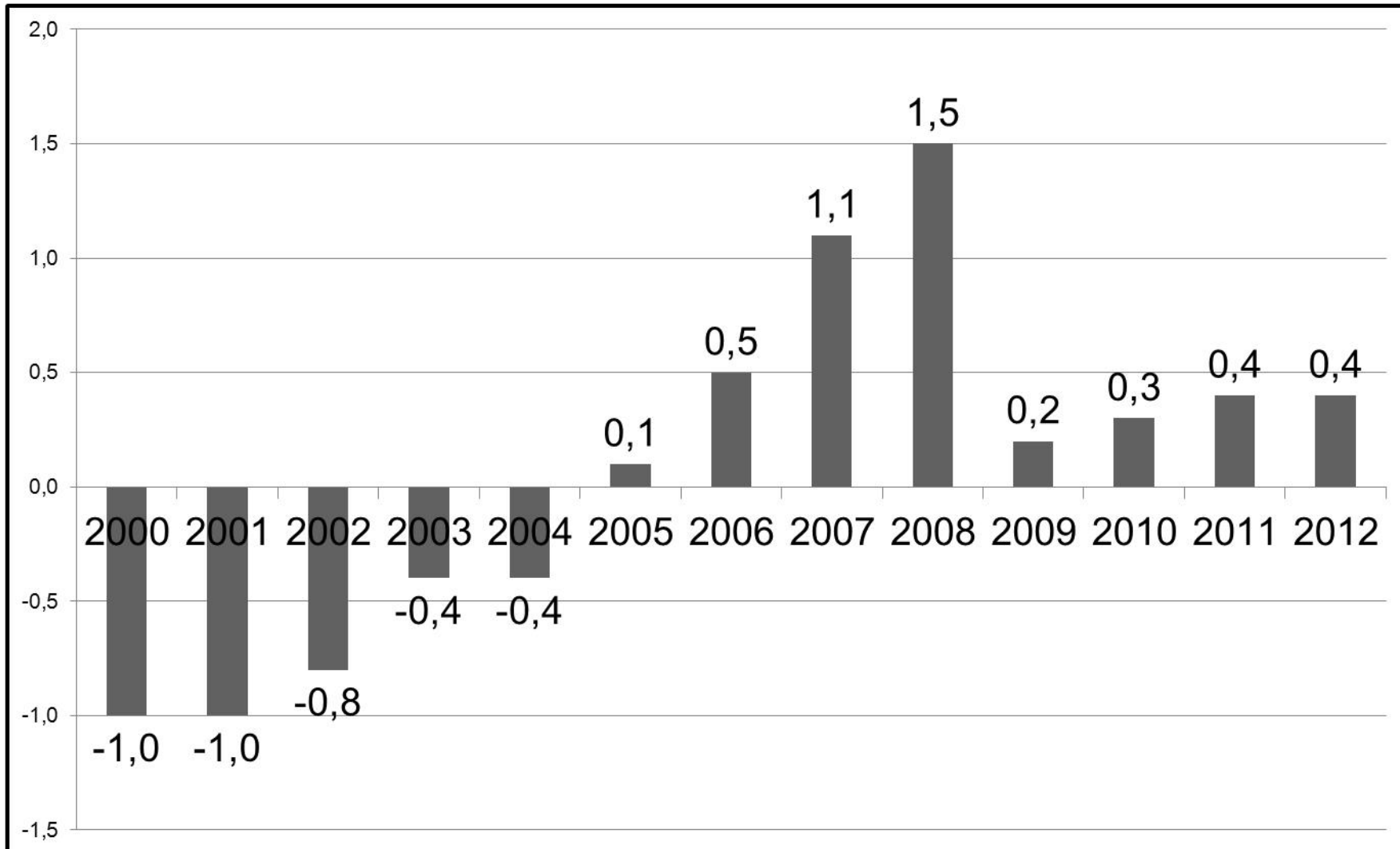
Айрим ривожланган мамлакатларда ЯИМнинг ўсиш суръатлари (олдинги йилга нисбатан фоизда)

Ўзбекистонда ялпи ички маҳсулотнинг йиллар давомида ўсиш динамикаси, фоизда.

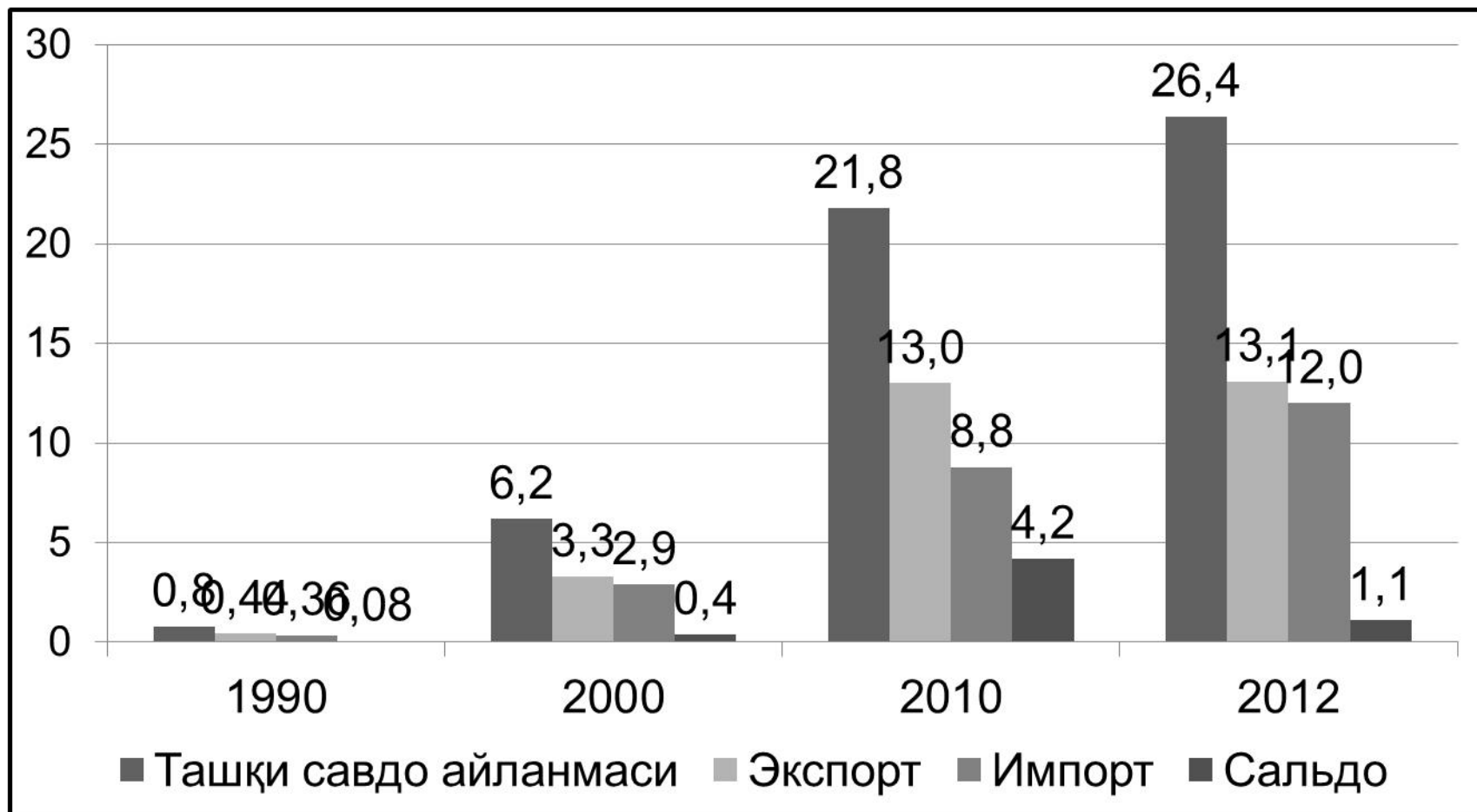
**Айрим мамлакатларда 2012 йил якунида давлат
бюджети тақчиллиги даражаси**

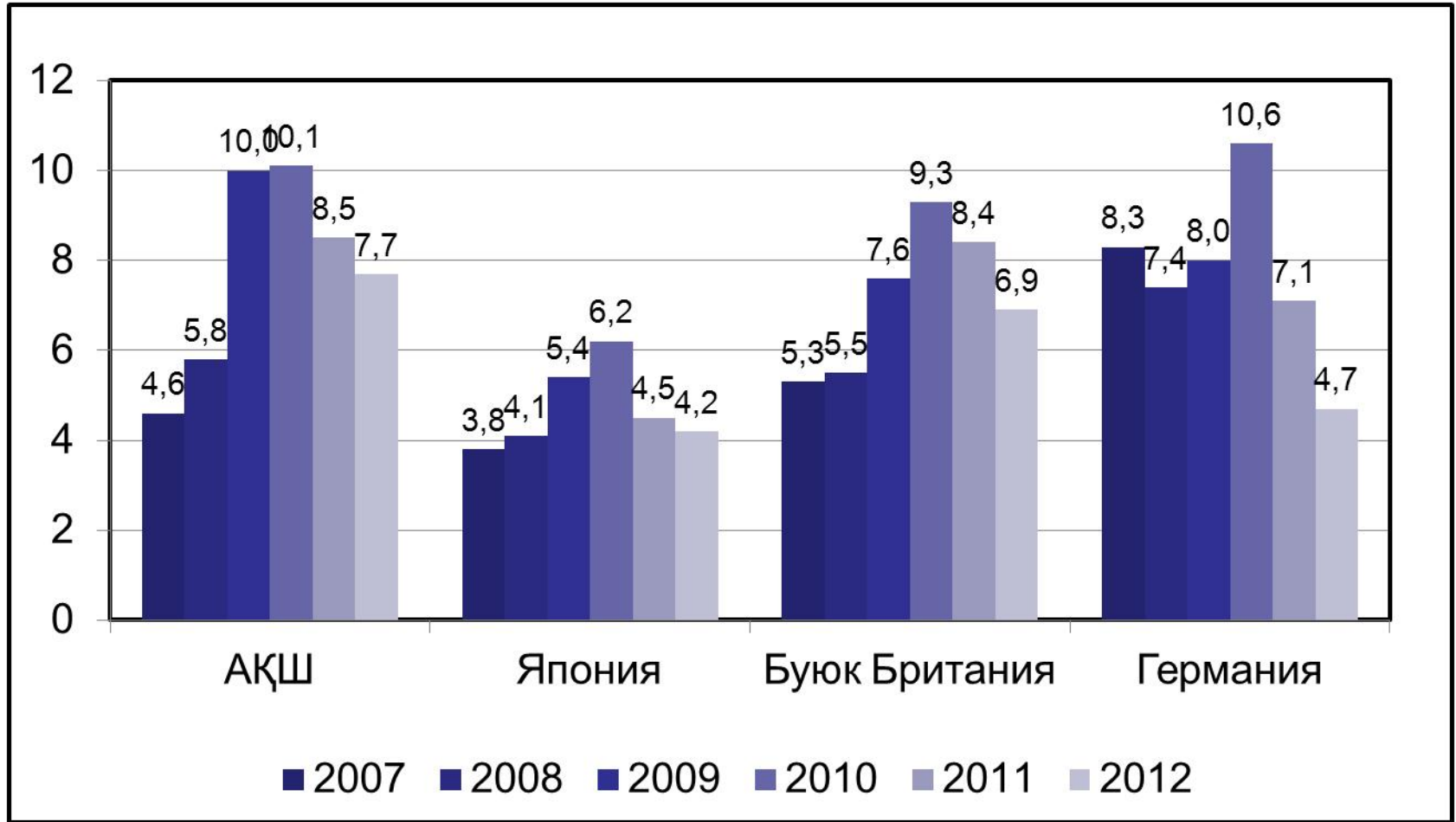
Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети кўрсаткичларининг бажарилиш даражаси, фоизда.

Ташқи қарз ҳажми бўйича мамлакатлар рейтинги

2011 йилдаги ўрни	Мамлакат	2011 йилдаги ташқи қарз ҳажми, млрд.долл	Йил давомидаги ўзгариш	ЯИМга нисбатан фоизда
1	АҚШ	15033	8%	100%
2	Буюкбритания	9836	10%	407%
3	Франция	5633	20%	203%
4	Германия	5624	19%	157%
5	Япония	2719	11%	46%
6	Италия	2684	21%	122%
7	Нидерландия	2655	12%	316%
8	Испания	2570	19%	172%
9	Ирландия	2352	3%	1081%
10	Бельгия	1399	13%	272%
11	Австралия	1377	9%	93%
12	Швейцария	1346	12%	212%
13	Канада	1181	17%	68%
14	Швеция	1016	19%	189%
15	Гонконг	903	20%	371%
...				
23	Россия	519,4	6%	28%

Ўзбекистоннинг ташқи савдо кўрсаткичлари динамикаси, млрд.долл.

Ривожланган мамлакатларда ишсизлик даражаси

Эътиборингиз учун рахмат